

Predstavljanje knjige fra Petra Runje *Prema izvorima II. Rasprave i članci o hrvatskim franjevcima trećoredcima glagoljašima* (Krk – Zagreb, 2012.) u Zagrebu, franjevački samostan na Ksaveru, 6. XI. 2012.¹

Tijekom provincijskoga seminara za trajnu formaciju 6. studenoga 2012. g., na kojemu je radna tema bila *Franjevački izvori*, predstavljena je knjiga našega povjesničara i marljivog arhivskog istraživača fra Petra Runje, naslovljena *Prema izvorima II*. Pred okupljenom braćom iz Krka, Zadra, Splita, Ksavera, Belišća i Kloštra Podravskoga te gostima iz drugih franjevačkih zajednica i župljanima na Ksaveru knjigu su predstavili prof. dr. sc. Mirjana Matijević Sokol s Odsjeka za povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, medievistkinja i stručnjak za pomoćne povijesne znanosti; dr. sc. Tomislav Galović s istoga fakulteta i urednik knjige te dr. sc. Ivan Botica sa Staroslavenskog instituta u Zagrebu, prijatelj naše provincije i ksaverskoga samostana, koji je, uz dr. sc. Matijević Sokol, bio recenzent knjige.

Prisutna braća ovoga kulturnoga događaja izrazila su zadovoljstvo što je rad našega subrata prepoznat i priznat među medievistima i zahvalili fra Petru Runji na njegovu marljivu radu u otkrivanju naše prošlosti i naših „izvora”. U prilogu donosimo govore predstavljača s predstavljanja, a fra Petru Runji želimo da ustraje u svome radu.

fra Kristijan KUHAR

***

.....
1 Tekstovi s predstavljanja knjige *Prema izvorima II*. tiskani su pod naslovom "Predstavljanje knjige fra Petra Runje *Prema izvorima II*. (Zagreb, Ksaver 6. studenoga)" i u *Vjesniku franjevaca trećoredaca glagoljaša* 49 (2012) 4: 14-22.

Poštovane dame i gospodo,

okupili smo se večeras da vam predstavimo knjigu *Prema izvorima II.* autora fra Petra Runje, brata trećoredca, glagoljaša i povjesničara koji je život, osim zajednici svoje braće franjevac, posvetio i znanstvenom istraživačkom radu. Tišina i mir samostanskih prostora motivirali su fra Petra Runju da svoje vrijeme, uz molitvu, ispuni i onim samozatajnim mukotrpnim radom na povijesnim vrelima. Redovnički život vodio ga je samostanima i gradovima gdje su veliki i važni arhivi čuvali svjedočanstva iz prošlosti, a istraživački poriv znanstvenika koji zna latinski jezik i njegova povijesna pisma, hrvatsku ćirilicu i glagoljicu, poticao ga je da ta svoja znanja stavi u službu rasvjetljavanja prošlosti, kako događaja i ljudi svoje franjevačke zajednice, tako i hrvatske povijesti općenito. Posebnu su važnost imali višegodišnji boravci u dva velika povijesna grada, u Rimu, a osobito Zadru. Rezultat tog fra Petrova rada su brojni članci i knjige. Bibliografija njegovih radova s područja povijesti ima više od 160 većih i manjih članka objavljenih u 38 različitih časopisa.

Prije više od dvadeset godina, odnosno 1990., s naslovom *Prema izvorima* izašla je njegova knjiga koncipirana kao i ova koju večeras predstavljamo. Sastavljena je od 30 članaka, objavljivanih između 1979. i 1989. godine, i devet dotad neobjavljenih. Njezina je tematika u općem smislu slična kao i ona u ovoj novoj knjizi. To su pokret franjevac trećoredaca u srednjem vijeku u Hrvatskoj i Bosni, s posebnim naglaskom na povijesti Provincije samostanskih trećoredaca glagoljaša.

Knjiga *Prema izvorima II.* nastavak je ove prethodne s novim rezultatima istraživanja započetih tema. To je ujedno dvanaesta knjiga fra Petra Runje. Sastavljena je od 26 članaka koji su objavljivani od 1992. do 2009. godine u dvanaest časopisa i zbornika. Jedan se prilog ovdje objavljuje prvi put. Njezini nakladnici su *Povijesno društvo otoka Krka* i *Provincijalat franjevac trećoredaca glagoljaša*, a ona je jedna u nizu jednog i drugog izdavača.

Bogat dosadašnji opus fra Petra Runje temelji se na povijesnim vrelima. Rijetki su povjesničari koji jednako dobro vladaju osnovnim strukovnim alatom, odnosno paleografijom, i latinskom i hrvatskom. Upravo zato naslov knjige *Prema izvorima II.* najbolje simbolizira fra Petrov rad. Knjigu je u obliku koji večeras imamo pred sobom osmislio urednik i priređivač dr. sc. Tomislav Galović uz pomoć drugoga predstavljачa i recenzenta dr. sc. Ivana Botice. Članci od kojih je knjiga nastala objavljivani u razdoblju od gotovo

dva desetljeća u znanstvenim i redovničkim glasilima bi se možda i izgubili iz percepcije čak i zainteresirana čitatelja da se nije krenulo u njihovo prikupljanje i oblikovanje u knjigu. Kako je fra Petar Runje od početka imao jasne istraživačke ciljeve, a to je proučavanje prošlosti svoga reda, kako zajednice tako i njezinih istaknutih pojedinaca, zasebni su članci postali komponirani vještim uredničkim zahvatom poglavlja jedne koherentne knjige čija se priča spleće oko osnovne niti te je svojevrsan *put* - da parafraziram - *od izvora prema sintezi*.

Njezin podnaslov *Rasprave i članci o hrvatskim franjevcima trećoredcima glagoljašima* pojašnjava njezin sadržaj. Nakon *Predgovora* fra Antuna Badurine slijedi nekoliko rasprava, odnosno potpoglavlja koja se odnose na glavnu temu. Fra Petar istražuje *Provinciju franjevac trećoredaca glagoljaša* kroz manje cjeline, kao što su *Trećoredci u Hrvata*, *Njegovanje glagoljice*, *Hrvatska provincija franjevac trećoredaca glagoljaša* i *Djelovanje franjevac glagoljaša*.

Zatim se autor u nekoliko članaka - poglavlja bavi pitanjima vezanim uz osnivača reda – *svetoga Franju*. Piše o tradiciji, o boravku sv. Franje na Krku, o dijelu pisma vjernicima sv. Franje u hrvatskom prijevodu u srednjovjekovnom *Ivančićevu zborniku*. *Ivančićevu zborniku* posvećuje još dva članka, osobito propitujući hrvatski tekst u njemu.

Jedna veća tematska cjelina odnosi se upravo na glagoljaše trećoredce i trećoredice u srednjem vijeku, s posebnim naglaskom na XIV. stoljeće. Dragocjeni su podaci i objašnjenja pojmova nedovoljno poznatih običnom čitatelju, pa čak i onom koji istražuju povijest. Fra Petar piše o „remetama”, središnjem samostanu u Zadru, o pastoralnom djelovanju trećoredaca i njihovu pravilu, o odijelu svoje braće redovnika s posebnim osvrtom na prikaz odijela (habita) eremita na raci sv. Šimuna (1380.), ali i o odijelu franjevac trećoredaca u drugoj polovici XV. i u prvoj polovici XVI. stoljeća te o sudskom procesu o odijelu franjevac trećoredaca. Obradeni su i pustinjaci i karitativni radnici te zasebno glagoljaši, nekoć župnici Svetišta Majke Božje Trsatske. Nekoliko je poglavlja posvećeno štovanju sv. Antuna Padovanskoga u provinciji franjevac trećoredaca glagoljaša od srednjega vijeka do danas.

Hrvatski franjevci trećoredci hodočastili su u srednjem vijeku na uobičajena sveta mjesta. Za hodočašća su bili, kako kaže fra Petar, izabrani revnosnici savršenijeg življenja vjere. Tako se u dokumentima evidentira posjet fra Jurja Sv. Katarini na brdu Sinaju godine 1418., pa fra Ivana „Remete” Trećega reda sv. Franje 1422. Compostelu, a idu i u Asiz, Rim, Jeruzalem.

Zasebno poglavlje je o franjevkaama trećoredicama i klarisama u Krku, u koje je uklopljeno i razmatranje o legendi koja govori o boravku sv. Franje u Krku, a temelji se na najranijim podacima o nazočnosti njegovih sljedbenika u tome gradu.

Fra Petar pojašnjava termin *fratres de Licha*, odnosno „fratri Ličani“ oslanjajući se na arhivske izvore te piše o prvom spomenu franjevaca trećoredaca iz Like u Dalmaciji, povezanosti zadarskih i rapskih trećoredaca glagoljaša te općenito evidentira fratre Ličane u Dalmaciji tijekom XV. stoljeća.

Na ovo se poglavlje naslanja ono o franjevcima glagoljašima na području Senja, zatim općenito na području današnje Gospićko-senjske biskupije te o njihovu djelovanju u Dalmaciji. Spominje početke samostana u Ogulinu te istaknute pojedince poimenice fra Pavla Čačića i fra Petra Turkalja.

Meni je zbog područja kojim se bavim osobito zanimljivo poglavlje *Franjevci trećoredci javni bilježnici u 16. i 17. stoljeću*. Na izvornoj građi je iz zadarskoga, uz onaj dubrovački arhiv – kao najvažnijeg i najbogatijeg čuvara povijesnoga srednjovjekovnoga gradiva u Hrvatskoj, fra Petar Runje istražio i obradio tu njihovu javnu djelatnost. Iako su poznati kao redovnici glagoljaši, arhivski dokumenti otkrivaju da su obavljali jednu od najvažnijih komunalnih službi, onu bilježničku. U njoj se istaknulo nekoliko redovnika zadarskoga samostana, kao što su fra Martin Knežić, fra Bernardin Orlović i fra Augustin Vrtikijević. Sjajna su zapažanja autora kako su nastajali notarski znakovi kao sredstvo koroboracije notarskih isprava. Ističe primjer notarskoga znaka fra Bernardina Orlovića u obliku orla koji asocira na njegovo prezime, što je bila česta srednjovjekovna praksa. Franjevci su služili i nepismenome puku kao pisci oporuka, bilo hrvatskim jezikom i glagoljicom, bilo latinskim jezikom, ali i pri njihovu prevođenju. Jedno je poglavlje posvećeno lazaretu u predgrađu srednjovjekovnoga Zadra i leprozoriju, a posebno je važno i zanimljivo ono o samostanu Sv. Pavla na Školjiću u srednjem vijeku, u kojemu – na temelju vrela – autor rekonstruira i istražuje njegovu povijest od pavlina, regularnih kanonika do dolaska, odlaska i ponovna povratka franjevaca trećoredaca.

Također su obrađeni neki glagoljski kodeksi, poimence *Ivančićev zbornik* (1395.) franjevačke provenijencije te *Berlinski misal* Bartola Krbavca.

Jedno se poglavlje bavi istaknutim osobama, kao što su blaženi Jakov Zadranin, Marin Krešava, prijatelj opservanata, kao i trima hrvatskim plemkinjama trećoredicama: blaženom Katarinom Vukčić Kosača, Magdalenom

Budrišić, Stanicom, udovicom jajačkoga kneza Radoslavića, te trima Jelenama i drugima.

Na kraju knjige (koja je to postala od zbirke članaka promišljanjem urednika Tomislava Galovića) uobičajeni je aparat koji prati svako dobro izdanje. To su *Kratice, Popis izvora i literature* te *Bibliografska bilješka o tekstovima objavljenim u ovoj knjizi*. Knjiga je opremljena sažetkom na engleskome jeziku te *Kazalom osobnih i zemljopisnih imena*.

Izvrstan dodatak ovoj knjizi svakako je *Pogovor* iz pera Ivana Botice i Tomislava Galovića s naslovom *Fra Petar Runje – povjesničar franjevaštva i istraživač hrvatskog glagoljaštva*, u kojemu se uz *Uvod* i iscrpan *Životni put* sumarno, ali jasno i akribično, donosi pregled autorovih *Pisanih djela*. T. Galović i I. Botica su u ovome dijelu prikazali i valorizirali sve knjige fra Petra Runje, zaokruživši u jedinstvenu cjelinu njegov ukupan historiografski opus.

Dopustite mi, na kraju, jednu asocijaciju i usporedbu. Ugledni hrvatski povjesničar umjetnosti, akademik Cvito Fisković, kao svoj radni *credo* postavio je iznošenje na svjetlo dana mnogih srednjovjekovnih majstora zaslužnih za bogatu likovnu ostavštinu koji su bili hrvatskoga podrijetla, ali i onih koji su svojim djelom pridonijeli hrvatskoj baštini, a nisu bili naših korijena. Do njih je dolazio mukotrpnim iščitavanjem notarskih spisa koji su sačuvali niz podataka o njihovom radu, a to su računi, narudžbe, plaće... Na isti način je fra Petar Runje koristio vrela i iz njih oživotvorio mnoge pojedince svoga reda te zaokružio u integriranu mozaičnu sliku ulogu koju su na raznim područjima javnoga, društvenoga, karitativnoga života imali i odigrali franjevci trećoređci glagoljaši.

Kao marljiv istraživač i vodeći crkveni povjesničar franjevačkog reda na hrvatskim prostorima u srednjemu vijeku, fra Petar Runje i ovom knjigom daje izvorni prinos spoznajama o povijesti redovničke zajednice kojoj i sam pripada – franjevcima trećoređcima glagoljašima. Njihova, odnosno vaša prepoznatljivost očituje se u tome što su u liturgiji upotrebljavali staroslavenski jezik i pismo glagoljicu kojom su se koristili i svakodnevno. Općenito gledajući, najveća je vrijednost članaka fra Petra Runje, pa tako i ove knjige, što je utemeljena na dugogodišnjim arhivskim istraživanjima, posebice u Državnom arhivu u Zadru, kao i u činjenici da u njoj pobija uspostavljeni, ali neutemeljeni stereotip o glagoljašima kao neukim i siromašnim redovnicima i svećenicima. Dakako da upravo život i djelo samoga fra Petra također to demantira. Knjiga

Prema izvorima II. stoga je vrijedan i izvoran prinos proučavanju glagoljaštva kao iznimne pojave unutar hrvatske kulture i naobrazbe.

Na kraju čestitam autoru na njegovu višedesetljetnomu marnome radu i rezultatima koje nam je podario u svim svojim radovima, a potom i u ovoj knjizi. Čestitke idu i priređivaču i uredniku knjige i njegovu suradniku i recenzentu, odnosno mojim dragima - Tomislavu i Ivanu.

Mirjana MATIJEVIĆ SOKOL

***

Poštovani fra Petre, svećenici, redovnice i redovnici, uvaženi gosti, dame i gospodo! Iznimna mi je čast što sam večeras jedan od predstavljača fra Petrove knjige. Prenosim vam čestitke ravnateljice moga instituta, dr. Marice Čunčić, i rektora Hrvatskoga katoličkoga sveučilišta, prof. dr. Željka Tanjića, koje su obveze spriječile da nazoče ovom časnome skupu. Predstavljamo povijesna zapažanja o hrvatskim franjevcima trećoredcima glagoljašima u njihovu domu na Ksaveru. Doista sam radostan. Pružena mi je prigoda da zahvalim fra Petru Runji, svećeniku, franjevcu, povjesničaru, čovjeku koji mi je u vrijeme pisanja moje doktorske disertacije darovao neke vrijedne i nepoznate izvore o knezovima Kurjakovićima Krbavskim. Fra Petar bi mi u skromnom svom stilu rekao da je riječ o sitnim i siromašnim podacima koji su napabirčeni u latinskom notarijatu srednjovjekovnoga Zadra. No meni su oni bili itekako važni, zanimljivi i dragocjeni. Otkrio je, primjerice, dominikanku Uršulu, sestru hrvatskoga bana Ivana Karlovića, koja je nadživjela svoga brata, a s njim se ugasila loza knezova Kurjakovića Krbavskih. Usuđujem se reći da je fra Petar sitnim i siromašnim svojim arhivskim podacima istinski obdario hrvatsku historiografiju jer mnoge njegove spoznaje usmjeravaju hrvatsku povijest u sasvim drugome pravcu. Spomenut ću samo neke. Fra Petar je prvi u Hrvata otkrio da su naši pređi imali prevedenu cjelovitu Bibliju na hrvatski jezik. Kao tihi, strpljivi i marljivi istraživač pronašao ju je u jednomu oporučnome popisu s kraja 14. stoljeća. Dopunio je ključne biografske podatke mnogih srednjovjekovnih Hrvata. Prihvatljivo je argumentirao da je *Hrvojev misal* zadarskoga podrijetla i da ga je prepisao Butko Budislavov iz Nina. Bartolu Krbavcu, prvomu iluminatoru u Hrvata koji je ukrasio i prepisao *Berlinski misal*, pronašao je u notarijatu

prezime Ivanov, neklerički poziv i pisarsku ljekarnu koju je više od tri desetljeća držao u Zadru. Uz to je dopunio životopise žakana Broza Kolunića od roda Kacitića, fra Šimuna Klimantovića, fra Pavla Modrušanina, fra Martina Knežića i mnogih drugih. Spomenuo je mogućnost da je bl. Jakov Zadranin, prema bilješci iz Foligna, bio zapravo franjevac trećoredac: „*de Sclavonia, frater tertii ordinis sancti Francisci*“.

Uistinu je riječ o važnim i bogatim podacima za hrvatski narod, njegovu kulturu, povijest i identitet. Nizom je primjera u brojnim svojim člancima i knjigama dokazao i dokazuje da su svećenici glagoljaši uz hrvatski i glagoljicu ravnopravno učili i znali latinski jezik i latinicu, da se, primjerice, u zadarskoj katedrali Sv. Stošije misilo i na staroslavenskome jeziku, da su češki benediktinci iz Emausa bili na svojevrsnoj obuci u Sv. Krševanu u Zadru, da je Rab podjednako bio glagoljaški kao i drugi hrvatski otoci, da su hrvatski svećenici glagoljaši kao osobiti ljubitelji knjige i kulture pratili ukorak zapadnoeuropsku uljudbu.

Razbio je brojne stereotipe o svojoj redovničkoj zajednici u prošlosti. Njegovi su fratri uz pokoru i naglašenu vrijednost trajnoga obraćenja stalno živjeli sa zdravim pristupom svijetu i javnome životu. Tu je prisnost lijepo - u obliku šale - ocrtao fra Šimun Klimantović: „Ako te neko pozove na večeru, idi. Ako ti je prijatelj, bit će ti drago; ako ti nije prijatelj, neka se srdi!“ Razbio je stereotip da su trećoredci odveć bili siromašni redovnici. Iako su živjeli pokornički i skromno u pustinjačkim kućama, imali su velike posjede i kuće u gradovima. Važno je naglasiti da su ih najčešće stjecali darovnicama vjerničkog puka koji je jednostavno znao da se franjevci trećoredci glagoljaši osobito mole za svoje dobročinitelje. Njihova se imena i u prošlosti i danas s velikim poštovanjem izgovaraju u trećoredskim samostanima. Redovnička formacija franjevac trećoredaca glagoljaša uvijek je bila praktična, u službi čovjeka, bilo kao tješitelji bolesnih, bilo kao pastoralni djelatnici, bilo kao pomorski i zatvorski kapelani, bilo kao njegovatelji hrvatske riječi, prepisivači, tiskari, javni bilježnici... Brojne je takve primjere pronašao fra Petar u povijesnim izvorima.

Premda se prvi sigurni podatak o sljedbenicima sv. Franje u trećem redu javlja u Hrvata 1235. godine, dakle u vrijeme samih franjevačkih početaka, fra Petar je nizom podastrih izvora pokazao da su franjevci trećoredci glagoljaši već u 14. stoljeću bili stvarnost Crkve u Hrvata. Od svojih su se početaka u 14. stoljeću trajno služili glagoljicom, staroslavenskim jezikom u liturgiji i

hrvatskim jezikom u svakodnevnoj upotrebi. Formativno su se izgrađivali točno po želji serafinskoga oca sv. Franje Asiškoga: u predgrađu Zadra, najvažnijemu hrvatskomu srednjovjekovnome gradu, gdje su se brinuli za teško bolesne, okužene, prezrene, zapostavljene i ostavljene ljude u lazaretima. *Non solum vivere sed et aliis proficere!*

Franjevačka je komponenta trajno prisutna u Hrvata i na svojstven je način obilježila franjevaštvo u svijetu. Nije čak pretjerano reći da su franjevački trećoredski samostanski izvori upravo u našoj domovini. Naši franjevci trećoredci glagoljaši imaju u svom *Ivančićevu zborniku* jedan od najstarijih zapisa *Pisma vjernicima I.* sv. Franje Asiškoga u kojemu anđeoski svetac piše o onima koji kao redovnici žive u vlastitim kućama iliti povučeno u svijetu. Naši su franjevci trećoredci glagoljaši od svojih početaka liturgijski u glagoljaštvu tražili razliku od braće franjevacu prvoga reda. Fra Petar je nizom primjera pokazao da su bili jedni od najvažnijih nositelja hrvatske riječi. Upravo se u ovom samostanu čuva najstarija hrvatska latinična knjiga napisana na hrvatskome jeziku. Franjevci trećoredci glagoljaši promovirali su glagoljaštvo i glagoljicu u svijetu, primjerice kao hodočasnici i izvršitelji zavjeta običnih ljudi u Svetoj Zemlji, Rimu, Asizu i Santiago de Composteli. Fra Petar je otkrio zadarskoga trećoredca fra Jurja Ivanova koji je boravio i ostavio glagoljske kodekse u samostanu Sv. Katarine na Sinaju. Uvjerljivo je dokazao da su rimski glagoljski brevijari *Illirico 5* i *6* trećoredskoga podrijetla. Pronašao je točan nadnevak, cijenu i nakanu s kojom je kupljen ugledni *Berlinski misal* iz kojega se misilo u zadarskim trećoredskim crkvama u 15. stoljeću. Podrobno je analizirao redovničko trećoredsko odijelo u vremenu prije Klimantovićeve propisa, što je već naglasila profesorica Mirjana Matijević Sokol, ono na škrinji sv. Šimuna i spor oko sličnoga odijela s opservantima u drugoj polovici 15. stoljeća. Hrvatsko je redovničko trećoredsko odijelo iz ranoga novovjekovlja posve originalno u franjevačkome svijetu.

Čestitam još jednom fra Petru na promišljenoj i koncizno uređenoj knjizi o njihovu povijesnome tragu na hrvatskim prostorima. Usuđujem se reći da rijetko koja redovnička zajednica ima svoju monografiju napisanu na temelju svjetovnih izvora. Franjevci su je trećoredci glagoljaši doista dobili zahvaljujući harnom, originalnom i dugogodišnjem radu fra Petra Runje u hrvatskim arhivima. Čestitam njegovoj subraći, koji žive od pojila franjevačkoga i hrvatskoga izvora, koji su se povijesno nazivali brojnim i različitim imenima: *fratres*

heremitaie ordinis sancti Francisci, eremiti della penitenza, fratres de penitentia tertii ordinis sancti Francisci, heremitaie sancti Francisci, pauperes heremitaie teritii ordinis sancti Francisci, religiosi Illirici, religiosi Illirici de littera Sclava, remete od pokore, bratja od kajanja, bratja od pokore, fratri iz Like.

Ivan BOTICA

***

Dragi fra Petre! Dragi fratri trećoredci glagoljaši! Poštovane dame i gospodo! Uistinu mi je drago što smo se večeras ovdje okupili da predstavimo knjigu našega fra Petra.

Osam stoljeća neprekidne prisutnosti franjevačkoga reda na europskome tlu nije tek činjenica koja sama po sebi zaslužuje pozornost već poviše toga pojava koja je višestruko utjecala na sadašnji izgled mnogih područja zapadne Europe, ali i drugih kontinenata na kojima su braća franjevci djelovali u vjerskomu, kulturnom i gospodarskome pogledu. Stoga su povijest i život franjevačkoga reda bili i ostali predmet sustavnih proučavanja i vrjednovanja kako unutar crkvenih krugova, tako i izvan njih. Kao što je koncem 19. i početkom 20. stoljeća zaslužni franjevac trećoredac o. Stjepan Marija Ivančić (Cres, 28. kolovoza 1852. – Zadar, 8. travnja 1925.), kao povjesničar franjevačkoga trećega reda, iznjedrio brojne radove i publicirao izvore, taj zahtjevni je posao u naše dane – točno stotinu godina kasnije, tj. koncem 20. i početkom 21. stoljeća – uspješno ne samo nastavio nego i unaprijedio i proširio fra Petar Runje, redovnik franjevac trećoredac, svećenik, povjesničar (i još bi se tu dalo štošta pridodati).

Izneseno odražava samo dio primarnog djelovanja našega fra Petra kao franjevca trećoredca (redoviti pastoralni rad, pučke misije, seminari, vođenje duhovnih vježbi), ali i povjesnika franjevaštva. Aktivan kao pisac i istraživač već više od trideset godina fra Petar je obogatio naše spoznaje o srednjem vijeku i redovništvu kao sastavnom dijelu zamišljene i, doduše vrlo shematizirane, trodiobe srednjovjekovnoga društva na one koji mole (*oratores*), one koji ratuju (*bellatores*) i one koji rade (*laboratores*).

No malo je osoba unutar hrvatske historiografije za koje bez ograde možemo reći da su svojim istraživanjem i djelom na svjetlo dana iznijeli toliki broj „malih“, „sitnih“, a ujedno tako dragocjenih podataka iz redovničke i naše kulturne povijesti. U svojim je radovima fra Petar – gotovo bez iznimke temeljenim na vrelima iz arhivskih institucija u Zadru, Rimu i Veneciji – prikazao srednjovjekovnu povijest naših područja, a posebice svoje redovničke zajednice: franjevac trećoredaca glagoljaša (*Tertius Ordo Regularis S. Francisci*).

Kada su ga jednom zgodom pitali, fra Petar je ovako definirao glagoljaše i glagoljicu: „*To je oznaka koju nosimo iz srednjega vijeka, od svojih početaka. Otkad je nastala Provincija, njezini su članovi upotrebljavali starohrvatski jezik u liturgiji i služili se pismom glagoljicom, u svagdanjem ophođenju, u svagdanjem životu. Pisali su službene i privatne knjige glagoljicom, razumljivo u govoru kraja u kojem su se nalazili*“ – odnosno – „*Kao što nam je odredila nacionalni identitet u prošlosti, trebala bi biti i u budućnosti dio identiteta, pa sutra i u europskoj zajednici naroda. I glagoljica je jedan od naših doprinosa u duhovnom i kulturnom pogledu za europsku zajednicu naroda.*“ Najzad fra Petar kaže: „*Želio bih radostan i duhom sv. Franje prožet duhovni život, a glagoljica da nam ostane znak prepoznavanja. Bilo bi lijepo kad bi i dalje bila naš dragi specificum u obilju znakova i simbola. Na mlađima ostaje proučavati naše narodne posebnosti u liturgiji, Svetom pismu, književnosti te na širokom području što pokriva termin glagoljica*“ (Intervju s fra Petrom Runjom: „Glagoljica je jedan od naših doprinosa europskoj zajednici naroda“, razgovarao Mario Udina/KTA, *Hrvatska riječ – hrvatski neovisni magazin*, 25. kolovoza 2010., dostupno na internetu).

No kako je zapravo nastala ova knjiga? Sve se začelo još 2010. godine, kada smo u jednom razgovoru fra Petar i ja došli na zamisao da bi bilo zgodno objediniti njegove radove u jednu smišljenu cjelinu.

Potom je Povijesno društvo otoka Krka (Povijesna udruga otoka Krka) prihvatilo rukopis za objavljivanje, pri čemu se posebice istaknuo predsjednik društva dr. Milan Radić. Nedugo zatim zamoljen je fra Antun Badurina iz Zadra da napiše predgovor knjizi, što je on vrlo spremno i brzo učinio. Iduće je godine (2011.) Povijesno društvo otoka Krka uputilo pismo namjere, tj. želju da ova knjiga bude realizirana u suradnji s Provincijalom franjevac trećoredaca glagoljaša unutar njihova niza – Biblioteke *Novaja i vethaja* (Novo i staro).

Spomenimo da je radni naslov knjige u početku glasio *Putovima sv. Franje. Studije i članci o hrvatskim franjevcima trećoredcima glagoljašima*. U knjizi se tematski – kao što su sugovornici već izložili – obrađuju postanak i različiti oblici djelovanja franjevačkoga trećeg reda (TOR – *Tertius Ordo Regularis*) na našim područjima, ali i nekoliko tema izvan toga. Većina tekstova zastupljenih u ovoj knjizi već je bila publicirana, a dio i na talijanskomu te na engleskome jeziku. Od publikacija gdje su ti radovi prvotno bili objavljeni valja istaknuti zbornike *Pod zaštitom svetoga Jeronima. Radovi Simpozija u prigodi proslave 600. obljetnice imena Provincije sv. Jeronima* (Dubrovnik – Zadar 1999.), *Između povijesti i teologije. Zbornik radova u čast fra Atanazija Matanića u povodu 80. obljetnice života i 50. obljetnice znanstvenoga rada* (Zadar – Krk 2002.), *Drugi Hercigonjin zbornik* (Zagreb 2005.), ili pak znanstveno-stručne časopise, kao što su *Analecta Tertii Ordinis Regularis Sancti Francisci* (Rim), *Radovi Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru* (Zadar – Zagreb), *Senjski zbornik – prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu* (Senj), *Marulić – časopis za književnost i kulturu* (Zagreb), *Kačić – zbornik Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja / Acta Provinciae ss. Redemptoris Ordinis Fratrum Minorum in Croatia* (Split), *Riječki teološki časopis – Ephemerides theologicae Fluminenses* (Rijeka) i dr.

Na koncu je sve vrlo uspješno, i bez ikakvih teškoća, dogovoreno da nakladnici knjige zajedno budu Povijesno društvo otoka Krka, koje zastupa dr. Milan Radić, i Provincijalat franjevac trećoredaca glagoljaša na čelu s provincijalom fra Ivanom Paponjom. Stoga je ova knjiga ujedno: *Krčki zbornik*, sv. 68. *Posebno izdanje*, sv. 61., odnosno 9. knjiga Biblioteke *Novaja i vethaja* Provincijalata franjevac trećoredaca glagoljaša.

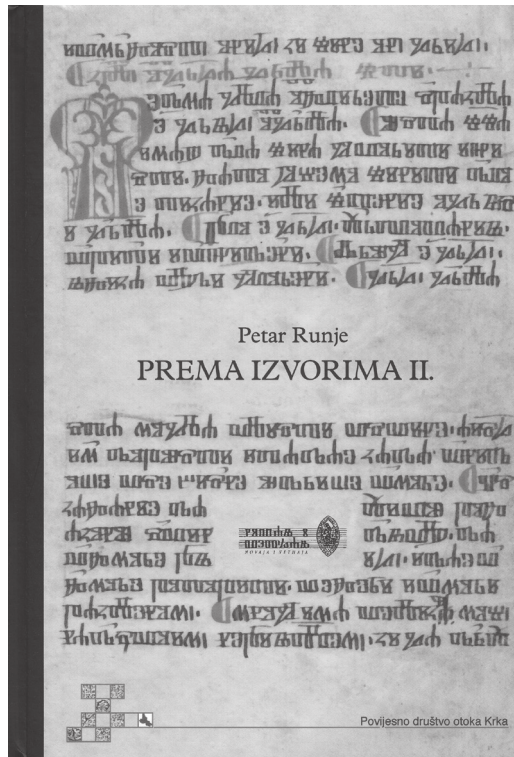
Knjigu su recenzirali, ali i pripomogli različitim savjetima, ovdje nazočni prof. dr. sc. Mirjana Matijević Sokol i dr. sc. Ivan Botica, na čemu im iskreno hvala!

Lektorske i korektorske poslove stručno je obavila dr. sc. Sandra Sudec, dok je knjigu engleskim sažetkom (*On to the Sources II. Studies and Articles on the Croatian Glagolitic Franciscans of the Third Order*) opremio prof. Miroslav Barun. Svojim uslugama - kao stručni suradnik - od početka je bio na raspolaganju kolega Dejan Zadro.

Knjiga koja je pred nama, a koju su zajednički objavili Povijesno društvo otoka Krka i Provincijalat franjevac trećoredaca glagoljaša u Zagrebu, pokazuje ne samo pute sv. Franje i njegovih sljedbenika nego je to i prikaz istraživačkih puteva jedinstvenoga fra Petra Runje. Stoga bih zaključio ovo izlaganje riječima jednoga staroga glagoljaša (fra Šimuna Haržića/Hržića iz Dubašnice), a kao što je to učinjeno i u pogovoru fra Petrove knjige: „Spisah ovi libar (...) i ki ga bude štiti da n[e] zamiri ako naide ki koli oror unutra i Bog te veseli Amen.”

Svima još jedanput hvala i ugodno čitanje, a fra Petru još puno istraživačkih ljeta i novih knjiga!

Tomislav GALOVIĆ

Fra Petra Runje, *Prema izvorima II. Rasprave i članci o hrvatskim franjevcima trećoredcima glagoljašima*, Krk – Zagreb 2012.